DOCUMENT RESUME

ED 460 638 FL 025 610

AUTHOR Oispuu, Jaan
TITLE Vahemmistokansat Ja Muunkielinen Sivistys: Montako Kielistrategiaa Virolle (Language Policy and Planning in the Republic of Estonia).
PUB DATE 1998-00-00
NOTE 8p.; In: Puolin ja toisin: Suomalais-virolaista kielentutkimusta. AFinLAn vuosikirja 1998 (On Both Sides: Finnish-Estonian Research on Language. AFinLA Yearbook 1998); see FL 025 589. Paper presented at "Linguistics in Estonia and Finland: Crossing the Gulf" Symposium (Tallinn, Estonia, November 14-15, 1997). Contains an English abstract.
PUB TYPE Information Analyses (070) -- Speeches/Meeting Papers (150)
LANGUAGE Estonian
EDRS PRICE MF01/PC01 Plus Postage.
DESCRIPTORS Foreign Countries; *Immigrants; International Communication; International Relations; Language Minorities; *Language Planning; *Multilingualism; Policy Formation; *Public Policy; Second Languages
IDENTIFIERS *Estonia

ABSTRACT

The composition of the Estonian population has changed considerably since the second World War. The number of immigrants to Estonia has been remarkable in the second half of the century. The population in Estonia is divided into two parts: Estonian (66%) and non-Estonians (34%). The composition of the population and the language situation in Estonia do not make it possible to use the experience of any other country in Europe; Estonia has to find its own way in the area of civic education and language strategy. From the point of view of the Republic of Estonia, it is very important to foster variable multilingualism (integration of the non-Estonian population into the Estonian society) and to develop the international communication (European integration). In 1997, the Estonian Language Strategy document had been compiled. The Republic of Estonia needs one certain language strategy that would be complemented in case of need. (Author/VWL)

Reproductions supplied by EDRS are the best that can be made
from the original document.

ED 460 638

Luukka, M.-R., S. Salla & H. Dufva (toim.) 1998. Puolin ja toisin. AFinLAn vuosikirja 1998. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja no. 56. Jyväskylä. s. 303–308.

VÄHEMMISTÖKANSAT JA MUUNKIELINEN SIVISTYS: MONTAKO KIELISTRATEGIAA VIROLLE?

Jaan Õispuu
Tallinnan pedagoginen yliopisto

PERMISSION TO REPRODUCE AND DISSEMINATE THIS MATERIAL HAS BEEN GRANTED BY

Katja Mantyla

TO THE EDUCATIONAL RESOURCES INFORMATION CENTER (ERIC)

1

U.S. DEPARTMENT OF EDUCATION
Office of Educational Research and Improvement
EDUCATIONAL RESOURCES INFORMATION CENTER (ERIC)

☑ This document has been reproduced as received from the person or organization originating it.

☐ Minor changes have been made to improve reproduction quality.

• Points of view or opinions stated in this document do not necessarily represent official OERI position or policy.

FL025610

BEST COPY AVAILABLE

Luukka, M.-R., S. Salla & H. Dufva (toim.) 1998. Puolin ja toisin. AFinLAn vuosikirja 1998. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja no. 56. Jyväskylä. s. 303–308.

VÄHEMMISTÖKANSAT JA MUUNKIELINEN SIVISTYS: MONTAKO KIELISTRATEGIAA VIROLLE?

Jaan Õispuu
Tallinnan pedagoginen yliopisto

The composition of the Estonian population has changed considerably after the World War II: the number of immigrants in Estonia has been most remarkable in the second half of the century. The population in Estonia is divided into two parts: the Estonians (66 %) and the people of non-Estonian origin (34 %). The composition of the population and the language situation in Estonia do not make possible to use the experience of any other country in Europe: Estonia has to find its own way in the area of civic education and language strategy.

From the point of view of the Republic of Estonia it is very important to foster variable multilinguism (integration of the non-Estonian population into the Estonian society) and to develop the international communication (European integration).

In 1997 the Estonian Language Strategy document had been compiled. The Republic of Estonia needs one certain language strategy which would be complemented in case of need.

Keywords: ethnic minorities, multicultural education, language strategy

Neuvostovallan vuosina virolaiset olivat Neuvostoliitossa vähemmistön asemassa. Vähemmistöpolitiikasta Neuvostoliitossa ei kuitenkaan keskusteltu eikä ollut yhteyksiä länsimaisiin ekspertteihin. Parhaita Viron-asiantuntijoita (myös Viron kieliolojen tuntijoita) olivat estofiilit, joiden joukossa oli runsaasti suomalaisia Viron ystäviä. Viime vuosina usean virolaisen mielessä on – paradoksaalista kyllä – leikkinyt ajatus olla nykyajan kielivähemmistö, koska heistä kannetaan kaikkialla huolta. Tuntuu siltä, että demokratisoituvassa Euroopassa vähemmistöt alkavat yhä enemmän päättää pelisäännöistä ja enemmistön toimenpiteistä. Kansainvälisestä "valvonnasta" huolimatta Euroopassa on vielä alueita, joissa demokratialle myös tärkeää enemmistöperinnettä ei aina haluta ottaa riittävästi huomioon.

Virossa demokratian pelisäännöt ovat voimassa. Yhdistyvässä Euroopassa Viron on toisaalta noudatettava Euroopan kansainvälisiä lakeja, toisaalta otettava huomioon valtiossa vakiintunut demografinen ja kielitilanne, joka poikkeaa huomattavasti Länsi-Euroopan sekä Keski- ja Itä-Euroopan postsosialististenkin maiden perinteistä. Viron demografinen koostumus ei ole verrattavissa edes Liettuaan, jossa muunkielisen väestön osuus on vain

noin 12 %. 1930-lukuun verrattuna Viron muunkielisen väestön osuus on kasvanut kolminkertaiseksi (noin 12 % v. 1938 ja 36 % v. 1989), joten senaikainenkaan kokemus ei sovellu enää hyvin Viron nykytilanteeseen.

Kansallisuussuhteita Virossa mutkistaa sekin, että kansainvälisten asiakirjojen mukaisesti myöhäinen (toisen maailmansodan jälkeinen) Viroon muuttanut väestö ei olekaan vähemmistökansaa vaan he ovat maahanmuuttajia. Virallisesti Virossa ei ole tällä hetkellä pakolaisia.

Virossa on mahdotonta kopioida mekaanisesti jonkin muun valtion tai alueen vähemmistöpolitiikkaa. Venäläisten poliitikkojen taholta on kuulunut ääniä ns. Suomen ja Ahvenanmaan mallin kopioinnista. Ensi silmäyksellä Ahvenanmaa muistuttaakin Viron kielipoliittisesti arinta aluetta – Koillis-Viroa. Sekä Ahvenanmaalla että Koillis-Virossa on vähemmistökielen puhujia runsaat 97 % ja enemmistön kieltä puhuu noin 3 % alueen väestöstä. Enemmistön kielellä selviäminen tuottaa vaikeuksia. Vaikka tilanteet mainituilla alueilla näyttävätkin tietyissä suhteissa samankaltaisilta, ei Ahvenanmaata ja Koillis-Viroa voi kuitenkaan suoraan verrata toisiinsa: ruotsalaiset ovat Suomessa vanha vähemmistö, joka on asunut sekä rannikkoalueilla että Ahvenanmaan saaristossa jo vuosisatoja. Myös maantieteellinen sijainti tarjoaa Ahvenanmaalle erinomaiset edellytykset autonomiaan – se on saaristona (korostettakoon – saaristona!) kahden maan, Suomen ja Ruotsin välillä. Ahvenanmaan ruotsinkieliset ovat identiteetiltään todellisia Suomen kansalaisia. Viron venäjänkielisestä väestöstä vain osa (esimerkiksi Peipsijärven rannikkoalueen venäläisissä ja virolais-venäläisissä sekakylissä asuvat venäläiset) täyttää kansainvälisesti hyväksytysti käsitteen *vähemmistökansa* kriteerit. Venäjänkielinen väestö Koillis-Virossa on syntynyt viimeisten viidenkymmenen vuoden aikana tapahtuneen maahanmuuton tuloksena. Maahanmuuttajat itse ovat melko usein entisen Neuvostoliiton ja sen politiikan ihailijoita eivätkä Viron, uuden kotimaansa, patriootteja. Kuitenkin Koillis-Viro on Viron maaperää.

Suunnitellessaan tulevaisuuttaan Viron ja virolaisten on otettava huomioon se, että valtaosa toisen maailmansodan jälkeisistä maahanmuuttajista jää kuitenkin pysyvästi Viroon. Viron- ja venäjänkielisen väestön suhteissa tulee kyseeseen neljä kehitysvaihtoehtoa:

1) venäjänkielisen vähemmistön **assimilaatio** eli sulautuminen virolaiseen väestöön
2) venäjänkielisen vähemmistön **integraatio** eli kahden väestöryhmän keskinäinen lähestyminen
3) venäjänkielisen vähemmistön **separaatio** eli kahden väestöryhmän eristäytyminen toisistaan
4) kahden väestöryhmän **konfrontaatio** eli vastakkain asettuminen.

Viron kansallisuussuhteiden kehityksessä on havaittavissa piirteitä kaikista kehitysmalleista (Heidmets 1996: 338). Maassa meneillään olevan ns. Vera-

projektin mukaan Viron kansallisuussuhteissa on eniten eristäytymisen piirteitä. Vera-projekti tutkii muunkielisen nuorison virolaiseen yhteisöön integroitumiseen liittyviä kysymyksiä.

Samalla valtiovallan eri tasoilla on usein korostettu sitä, että toivotuin kehitysmalli olisi integraatio. Kielistrategian näkökulmasta katsottuna integraatio edellyttää toimintaa kahdella tasolla:

1) Viron valtion tasolla (viron- ja venäjänkielisen väestön integraatio)
2) Euroopan tasolla (Viron yhteiskunnan integroituminen Länsi- ja Pohjois-Eurooppaan). Virossa melko yleinen käsite *meno Eurooppaan* ei ole onnistunut, koska Viro on aina ollut ja on Euroopan osa.

Virolaisen yhteiskunnan on tiedostettava, että käsitys, jonka mukaan kaikki venäjänkieliset ovat venäläisiä, on virheellinen yleistys: Virossahan puhutaan äidinkielenä (kotikielenä) kymmeniä kieliä, joille olisi ainakin vapaaehtoisena oppiaineena löydettävä tilaa myös koulujen opetusohjelmissa. Tällä hetkellä Virossa toimiikin kolmattakymmentä kansallista kulttuuriseuraa. Niiden toiminta alkoi jo v. 1988.

Integraation avain näyttääkin olevan kätkettynä yleissivistävään kouluun: itse asiassa se on yksinkertaista, mutta tähän asti sen ymmärtäminen on osoittautunut Viron yhteiskunnalle vaikeaksi tehtäväksi ja vaikeasti toteutettavaksi. Yhteiskunnassa tapaa usein ajattelussa stereotypioita. Esimerkkejä:

- **Virolaisen ajattelun stereotypia**: Miksi ne eivät ole jo lähteneet? Miksi ne eivät jo lähde? Kaikki venäläiset ovat miehittäjiä. Venäläisistä kouluista olisi vapauduttava mahdollisimman pian, koska ne ovat hengeltään Virolle vaarallisia ja taloudellinen rasitus. Koko opetus lukiossa tapahtukoon vain viron kielellä. Kunpa he lähtisivät länsimaihin, jotta sielläkin ymmärrettäisiin, mitä kansaa neuvostoliittolaiset todella ovat.

- **Venäläisen ajattelun stereotypia**: Venäjän kieli ja venäläinen kulttuuri ovat tärkeitä ilmiöitä maailmassa. Neuvostoaikainen venäjänkielinen koulujärjestelmä on säilytettävä hinnalla millä hyvänsä. Kaikki virolainen (oppikirjat – ainakin historian oppikirjat – opettajat ja koko koulutus) on venäläiselle kulttuurille vaarallista. Maailmalla on puhuttava ihmisoikeuksista ja diskriminoinnista, kunnes tämä yleisesti tiedostetaan. Tarpeen tullen Venäjä kuitenkin pelastaa sorretut heimoveljensä. Viron Tasavalta saattaa olla väliaikainen ilmiö. Viron kieli on pieni, joten sen taito on tarpeetonta, koska kaikkialla Virossa virolaiset osaavat venäjää.

- **Koulunjohtajien ajattelun stereotypia**: Kaikenlaiset uudistukset ja jyrkät muutokset tuottavat hankaluuksia ja lisätöitä, sekaannusta ja jännitystä. Siksi on mukavampaa ummistaa silmät ongelmilta ja jatkaa entiseen tapaan. Muunkielisten sivistykseen liittyvät kysymykset ovat ajankohtaisia vain Koillis-Virossa, Tallinnassa ja sen lähiympäristössä.

- **Itsehallintoelinten ajattelun stereotypia**: Niin kauan kuin "keskuksesta" ei ole saapunut käskyä, emme ryhdy toimiin.

- **Yliopistojen ja opettajaseminaarien ajattelun stereotypia**: Jatketaan opetusta tähänastisia opinto-ohjelmia käyttämällä, koska uudet opinto-ohjelmat vaativat lisää rahoja.

- **Ministeriöiden (opetusministeriön) virkailijoiden ajattelun stereotypia**: Vastataan konkreettisiin kysymyksiin epäkonkreettisilla vastauksilla, jatketaan asennepolitiikkaa nopeita ratkaisuja vaativissa kysymyksissä. Opetusministeriön ajattelussa on ilmennyt uusia, stereotypioista poikkeavia piirteitä: tammikuussa 1998 hyväksyttiin muunkielisen sivistyksen kehitysohjelma.

Lähivuosien vähemmistöpolitiikan (laillisia vähemmistöjä on Virossa yhä kuusi niin kuin ennen toista maailmansotaakin) ja muunkielisen sivistyksen kannalta on tärkeintä stereotypioista vapautuminen. On täysin luonnollista, että tietyissä kysymyksissä eri näkökohdat joutuvat vastakkain. Eniten ovat tuottaneet erimielisyyksiä seuraavat kolme asiaa:

1) **Lukion opetuskieli:** V. 1992 hyväksytyn koululain mukaan viron kielestä olisi tultava opetuskieli kaikissa tähänastisissa venäläisissä lukioissa vuodesta 2000 alkaen. Nyt tästä ajankohdasta ollaan varovaisesti luopumassa ja mainitaan vuosiluku 2007, eli valtio on luopunut aikoinaan esittämästään päätöksestä. Tilanne on itse asiassa valtiolle nolo.

Venäläisessä koulussa annettavan viron kielen opetuksen sisältö ja määrä eivät luo edellytyksiä vironkielistä lukiota varten. Peruskoulussa tarvittaisiin kaksikielistä koulutusta. Useissa kouluissa opetetaan jo muutamia Viroon liittyviä oppiaineita viron kielellä, esimerkiksi virolainen kirjallisuus, historia, maantieto, luonto. Peruskoulun ala-asteella käytetään viroa liikunnan, taiteen, musiikin ja käsityön tunneilla. Tästä epävirallisesta aloitteesta tulee muunkielisen sivistyksen kehitysohjelman mukaan pian virallinen ja yleinen järjestelmä.

2) **Kansalliskielten opetus**: Eri kansallisuuksien lapsille pitäisi luoda mahdollisuus äidinkielensä ja kulttuurinsa oppimiseen oppiaineena tai kansallisten seurojen kulttuuritoiminnan puitteissa. Muunkielisen nuorison on saatava mahdollisuus valita itselleen opetuskieli. Tähän asti ollaan totuttu tilanteeseen, jonka mukaan venäjänkielisissä perheissä kasvavilla lapsilla opetuskielenä on ehdottomasti venäjä.

Viron valtion kokemukset vähemmistökielten ja kulttuurien opetuksesta ulottuvat jo 1920–1930-luvuille asti, jolloin vähemmistöt saivat kulttuuriautonomian lain (1925) mukaan peruskoulutusta äidinkielellään. Niin sanotussa Viron Inkerissä suomenkielistä peruskoulutusta annettiin muutamassa alkeiskoulussa. Äidinkielisestä kymnaasisivistyksestä pitivät huolta kansalliset kulttuurijärjestöt ja paikalliset hallintoelimet. Kun valtaosa muunkielisestä väestöstä polveutuu Venäjältä, on vähän toivoa saada apua Virossa asuvien kansojen kulttuurin kehittämiseen heidän kotimaistaan.

On syytä toistaa, että vaikka Virossa asuu paljon eri kansoja ja äidinkielenä puhutaan kymmeniä kieliä, virallisia vähemmistöjä Virossa on jatkuvasti kuusi niin kuin 1920- ja 1930-luvulla. Vähemmistöinä tulevat kyseeseen ne kansallisuudet, joiden edustajia on Viron kansalaisten joukossa vähintään 3 000. Näin ollen tärkeä tekijä on kansalaisuus. Se ei ole kuitenkaan estänyt kulttuuriseurojen aktiivista toimintaa eikä äidinkielen opetusta seurojen toiminnan puitteissa. Kansalaisuudesta riippumatta kaikilla laillisilla asukkailla on oikeus osallistua paikallisiin vaaleihin. Kysymys on siis virallisen vähemmistön statuksesta.

Kansalliskielten ja -kulttuurien opettamista yleissivistävässä koulussa ei ole helppo järjestää, sillä venäjänkielisten koulujen johtajat ja rehtorit eivät aina ole kiinnostuneita pienkansojen ja kielten opettamisesta. Myös eräs virolainen virkamies on nimittänyt tavoitetta populismiksi (kysymys on siis kansalliskielten opettamisesta oppiaineena eikä kielten käytöstä opetuskielenä).

3) **Testaamis- ja arviointiproblematiikka**: Testaamisen tärkeyttä todistaa se että AFinLA:n seminaarin ohjelmaan sisältyi useita testaamiseen ja arviointiin liittyviä esitelmiä.

Virossa ei-virolaisen väestön integraation tärkeimpänä tekijänä virolaisten kannalta katsottuna on viron kielen taito. Kaikkialla Virossa tulee kuitenkin mainiosti toimeen venäjän kielellä, mutta ei viron kielellä. Siitä syystä venäjänkielisiltä puuttuu halua ja motivaatiota viron oppimiseen. Kielilakien (1989, 1994) mukaan Virossa on yksi virallinen kieli (valtionkieli) – viro, mutta käytännössä epävirallisen valtionkielen piirteitä on jatkuvasti myös venäjän kielellä. Kielilain noudattamista vaaditaan valtion tasolla melko varovaisesti.

Ammattikielen taidon arvioinnissa on käytetty vuodesta 1990 alkaen kuutta eri tasoa. Vuosien aikana tasojen sisältö ja arvioinnin kriteerit ovat jonkin verran muuttuneet. Parina viime vuotena on ollut käytössä kolme ammattikielen taidon tasoa. Erimielisyyksiä on herättänyt kansalaisuuden hakemiseen liittyvä kielikoe, joka on kyllä testattu kansainvälisellä tasolla, mutta koe on mahdollista suorittaa ilman nähtävää kielitaitoa.

Viron kielipolitiikan johtoelimiä ovat Valtion kielivirasto (perustettu v. 1990), josta 1.1.1998 tuli kielitarkastusvirasto, ja Viron kielistrategian keskus (1996), jonka päätehtävänä on valtion kielipolitiikan strategia. Keskuksen toimintaa johtaa 10-jäseninen hallitus. Testaamista varten on perustettu Testaamiskeskus. Yliopistojen ja tiedekeskusten edustajista on opetusministerin määräyksestä muodostettu kieliasiain neuvottelukunta. Tulevaisuudessa tarvittaisiin elinten tiiviimpää ja pätevämpää yhteistyötä.

Virolaisia huolestuttaa viron kielen asema, sen puhtaus ja kehitys. Siksi kielistrategian asiakirjaan on ehdotettu myös kielenhuoltoon, nimistöntutkimukseen ym. liittyviä pykäliä.

Viron kieleen on laadittu Euroopan neuvoston hyväksymien kielitaitotasojen mukainen *Threshold level* (EKSL 1997), joka auttaa ratkaisemaan myös kielitaidon testaamiseen ja arviointiin liittyviä kysymyksiä.

Syksyllä 1997 Virossa valmistui ainakin neljä kielistrategian asiakirjan varianttia, joissa on huomattavia eroja, mutta samalla paljon yhteistä. Kysymykseen "montako kielistrategiaa Virolle" voi olla vain yksi järkevä vastaus: yksi kielistrategia, jota tarpeen tullen täydennetään, täsmennetään ja korjataan.

Kirjallisuus

EKSL. 1997. Eesti keele suhtluslävi. Koostanud Martin Ehala, Kristi Saarso, Silvi Vare, Jaan Õispuu. Strasbourg: Council of Europe Publishing.

Heidmets, M. 1997. Mitte-eesti noorte integratsioon Eesti ühiskonda: arengurajad. *Vene noored Eestis: sotsioloogiline mosaiik*. Tartu: Projekt Vera, 337–348.